

**Теорія держави і права.
Навчальний посібник для
підготовки до іспитів**

Юридична наука є категорією багатогалузевою. Фундаментом, базою, системоутворюючим фактором і методологічною основою для всієї юридичної науки є теорія держави і права.

У навчальному посібнику у стислій формі викладено курсу теорії держави та права, який рохрахований на студентів, слухачів та аспірантів юридичних ВНЗ.

У посібнику "Теорія держави і права" розглядаються питання у спрощеній формі, кожна тема розкрита чітко, стисло і зрозуміло. Тому для глибокого вивчення курсу теорії держави і права необхідна література, яка більш детально та ґрунтовно розкриває кожне окреме питання.

Структура навчального посібника визначена навчальною програмою курсу та системою юридичних знань даної галузі.

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТІВ

*2-ге видання
перероблене та доповнене*

«Центр учбової літератури»
Київ – 2022

УДК 340.12(075.8)
ББК 67.0я73
Т 33

Т 33 Упорядник – І. В. Тетарчук.

Теорія держави і права [текст] : Навчальний посібник для
підготовки до іспитів. /2-ге вид. перероблене та доповнене/
– К. : «Центр учбової літератури», 2022. – 302 с.

ISBN 978-611-01-2583-3

УДК 340.12(075.8)
ББК 67.0я73

ISBN 978-611-01-2583-3

© «Центр учбової літератури», 2022.

ВСТУП

Юридична наука є категорією багатогалузевою. Фундаментом, базою, системоутворюючим фактором і методологічною основою для всієї юридичної науки є теорія держави і права.

Теорія держави і права досліджує загальні і специфічні закономірності виникнення, розвитку і функціонування держави і права, виробляє свою систему наукових понять, визначень і принципів, внаслідок чого є самостійною юридичною наукою у системі юридичної науки.

Фундаментальні теоретичні знання про державу і право є необхідною умовою для вивчення інших галузей юридичної науки, а також ефективної професійної діяльності юриста у сфері практичної юриспруденції.

Саме теорія держави та права зі своїми власними дослідженнями, здійсненням аналізу та узагальненням досягнень інших юридичних наук, що вивчають окремі форми прояву державно-правових явищ, і досягнень ряду суспільних (гуманітарних) наук, встановлює загальні властивості й характеристики, що є найбільш притаманними елементами об'єкта юридичних наук у різних формах їх прояву.

Начальний посібник містить стислий виклад курсу теорії держави та права та розрахований на студентів, слухачів, аспірантів юридичних начальних закладів. У посібнику питання розглядаються не детально, а спрощено, тема кожного питання змісту розкрита чітко, стисло та зрозуміло. Тому для глибокого

вивчення теорії держави і права потрібна література, яка ґрунтовно і всебічно розкриває кожне питання, кожну категорію.

Його метою є забезпечення студентів вищих юридичних навчальних закладів понятійним матеріалом щодо змісту питань, які традиційно розглядають у курсі теорії держави і права, а також виносять на державний іспит з цієї дисципліни.

Структура навчального посібника визначена навчальною програмою курсу та системою юридичних знань даної галузі.

Таким чином основна увага зосереджена на формуванні в майбутніх правників комплексного уявлення про права людини, демократичну, правову, соціальну державу, їхній взаємозв'язок із такими поняттями як правомірна та протиправна поведінка, правова система. **При цьому надається поняття** елементів системи стримування і противаг, особливостей функціонування держави та її взаємодія з громадянським суспільством, що є актуальними для становлення системи юридичних знань майбутніх спеціалістів в галузі права.

ПРЕДМЕТ, ФУНКЦІЇ, МЕТОДИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

1. Предмет теорії держави і права

Теорія держави і права – система наукових знань про об'єктивні властивості держави і права (їхню внутрішню структуру і логіку розвитку), а також про основні та загальні закономірності виникнення, розвитку і функціонування державно-правових явищ.

Предмет теорії держави і права – це об'єктивні властивості держави і права, основні та загальні закономірності виникнення, розвитку і функціонування державних і правових явищ.

Таким чином ці визначення дозволяють виокремити основні ознаки, що притаманні теорії держави і права:

1) вивчає державу і право на рівні загальних категорій: сутність держави, форма держави, тип держави, функція держави, сутність права, форма права, система права, правовідносини, механізм правового регулювання тощо;

2) вивчає загальні закономірності виникнення, розвитку, функціонування держави і права;

3) ґрунтується на єдності та взаємозв'язку держави і права.

Теорія держави і права покликана вивчати не тільки державу та право, а й суспільні відносини, що безпосередньо пов'язані з ними. При цьому йдеться лише про ті суспільні відносини та їхні закономірності, виникнення, існування і розвиток яких:

а) прямо і безпосередньо впливають на виникнення, функціонування і розвиток держави і права в усіх їхніх проявах;

б) зумовлені функціонуванням і розвитком держави і права.

Отже, теорія держави і права виробляє систему узагальнених знань про основні й загальні закономірності розвитку держави і права, про їхні сутність, призначення, функціонування і розвиток.

При цьому теорія держави і права є:

– суспільною наукою, тому що вивчає такі суспільні явища, як держава і право;

– юридичною наукою, тому що вивчає лише державну і правову сторони громадського життя;

– загальнотеоретичною наукою, оскільки виявляє і пояснює загальні та основні закономірності розвитку держави і права.

2. Функції теорії держави і права

Функції теорії держави і права — основні її завдання, які вона покликана виконувати в процесі дослідження свого предмету. Це основні напрями її впливу на державно-правову дійсність, а саме на розвиток юридичної науки, практичної юридичної діяльності, а також професійної юридичної освіти. Системі основних функцій теорії держави і права слід визначити наступні:

– пізнавальну (гносеологічну) функцію. Вона пізнає існуючі державно-правові явища і процеси, знаходить невідомі раніше, описує їх, збільшуючи знання;

– буттєву (онтологічну) функцію. Вона полягає у тому, що теорія держави і права виявляє буття держави і права у його найбільш загальному вигляді, їх взаємодії та взаємозв'язках, пояснює об'єктивні умови їх існування, що розкриваються у контексті виявлених закономірностей і тенденцій існування держави і права;

– евристичну функцію (евристика – мистецтво знаходження істини, нових відкриттів). Її зміст полягає у відкритті нових та розширенні уявлень про існуючі державно-правові закономірності;

– прогностичну функцію. Дія її спрямована на те, щоб на підставі накопиченого теоретичного матеріалу, розкритих закономірностей прогнозувати подальший розвиток держави і права.

– аксіологічну (ціннісну) функцію. Завдання її полягають в оцінюванні державно-правових явищ і процесів із погляду загальнолюдських цінностей, моралі, гуманності;

– методологічну функцію. Завдяки їй виробляється цілісна система методів дослідження державно-правових явищ. Досягнення будь-якого, теоретичного чи прикладного, пізнавального пошуку юриста залежить здебільшого від рівня оволодіння відповідними методами, а також прийомами і способами дослідження державно-правових явищ та процесів;

– ідеологічну функцію. Саме розвиток державно-правових явищ є наслідком реалізації певної правової ідеології та правової політики держави. Ідеї як продукт теоретичного мислення стають основою правової свідомості та правової культури людей, що

ЗМІСТ

Вступ.....	3
ПРЕДМЕТ, ФУНКЦІЇ, МЕТОДИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА.....	5
1. Предмет теорії держави і права.....	5
2. Функції теорії держави і права.....	6
3. Методологія теорії держави і права.....	9
4. Теорія держави і права у системі юридичних наук.....	12
ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ. ПОХОДЖЕННЯ, СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА І ПРИЧИННИ ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВИ.....	15
5. Сутність, основні ознаки і поняття держави.....	15
6. Підстави виникнення держави.....	17
7. Історичні типи держав.....	20
8. Правова держава та її основні ознаки.....	23
ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ.....	25
9. Поняття функцій держави, форми і методи їх здійснення.....	25
10. Види функцій держави.....	26
11. Форми здійснення функцій держави.....	28
12. Особливості реалізації функцій держави.....	29
ФОРМИ ДЕРЖАВИ.....	33
13. Поняття форми держави.....	33
14. Форма державного правління.....	34
15. Форма державного устрою.....	38
16. Державний (державно-правовий) устрій (режим).....	41
МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВИ.....	46
17. Поняття державного механізму.....	46
18. Поняття апарату держави.....	48

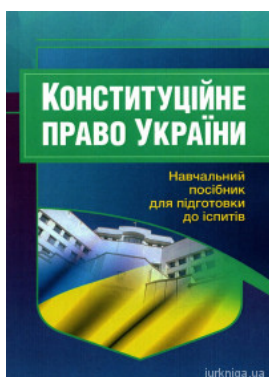
19. Загальна характеристика гілок влади.....	51
20. Державна служба.....	55
ДЕРЖАВА У ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ СУСПІЛЬСТВА.....	63
21. Політична та державна влада.....	63
22. Поняття та елементи політичної системи суспільства.....	67
23. Держава у політичній системі суспільства.....	71
24. Громадянське суспільство.....	72
ДЕМОКРАТІЯ ЯК СТУПІНЬ РОЗВИТКУ ЦИВІЛІЗАЦІЇ.....	77
25. Поняття демократії.....	77
26. Демократична держава.....	79
27. Форми та інститути демократії.....	81
28. Самоврядування.....	84
29. Україна як правова і соціальна держава.....	87
ДЕРЖАВА ТА ЛЮДИНА.....	89
30. Правовий статус індивіда.....	89
31. Права людини. Основні етапи розвитку.....	93
32. Основоположні права і свободи людини.....	99
33. Класифікація основних прав і свобод людини.....	102
34. Гарантії прав і свобод людини.....	105
35. Основні обов'язки людини і громадянина.....	111
ТЕОРІЯ ПРАВА	
КОНЦЕПЦІЇ ПРАВОРОЗУМІННЯ.....	117
36. Праворозуміння як категорія юридичної науки.....	117
37. Сучасні концепції праворозуміння.....	120
ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ПРАВА.....	127
38. Поняття, ознаки і сутність права.....	127
39. Основні принципи права.....	129

40. Функції права.....	139
НОРМИ ПРАВА.....	141
41. Нормативне і ненормативне правове регулювання.....	141
42. Правові норми в системі соціальних норм.....	143
43. Загальні характеристики норм права.....	145
44. Види норм права.....	149
ДЖЕРЕЛА ПРАВА.....	152
45. Загальні поняття про джерела права.....	152
46. Нормативно-правовий договір.....	153
47. Нормативно-правовий акт.....	155
48. Правовий звичай та правовий прецедент.....	156
49. Інші джерела права.....	157
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АКТ.....	159
50. Загальне поняття нормативно-правового акту.....	159
51. Класифікації нормативно-правових актів.....	160
52. Закони.....	161
53. Підзаконні нормативно-правові акти.....	164
54. Дія нормативно-правового акту.....	165
ПРАВОТВОРЧІСТЬ.....	170
55. Загальне поняття правотворчості.....	170
56. Види правотворчості.....	171
57. Правотворчий процес.....	172
58. Систематизація законодавства і її процес.....	175
СИСТЕМА ПРАВА. СИСТЕМА ЗАКОНОДАВСТВА.....	177
59. Загальна характеристика системи права.....	177
60. Співвідношення системи права і системи законодавства.....	181
61. Система права України.....	182

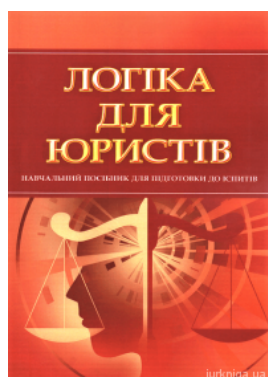
ПРАВОВА СИСТЕМА.....	185
62. Поняття та структура правової системи.....	185
63. Правові системи сучасності.....	186
64. Правова система України.....	191
ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ.....	193
65. Загальне поняття правових відносин.....	193
66. Структура і зміст правовідносин.....	194
67. Суб'єкти правовідносин.....	197
68. Об'єкти правовідносин.....	200
69. Поняття юридичного факту.....	200
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВИХ НОРМ ТА	
ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ.....	203
70. Реалізація правових норм.....	203
71. Застосування норм права.....	204
72. Стадії правозастосування.....	206
73. Основні вимоги щодо належного правозастосування.....	208
74. Прогалини в праві.....	208
ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА.....	210
75. Поняття та необхідність тлумачення норм права.....	210
76. Способи тлумачення правових норм.....	212
77. Види тлумачення правових норм.....	216
78. Акти тлумачення норм права.....	219
ПРАВОВИЗНАЧУЩА ПОВЕДІНКА.....	222
79. Поняття правовизначущої поведінки.....	222
80. Правомірна поведінка.....	223
81. Правопорушення.....	226
82. Класифікація правопорушень.....	230

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.....	233
83. Поняття юридичної відповідальності.....	233
84. Мета та функції юридичної відповідальності.....	234
85. Принципи юридичної відповідальності.....	235
86. Види юридичної відповідальності.....	238
ПРАВОСВІДОМІСТЬ. ПРАВОВА КУЛЬТУРА.....	240
87. Загальне поняття правосвідомості.....	240
88. Види правосвідомості.....	243
89. Деформації правосвідомості.....	245
90. Правова культура.....	249
91. Правова культура суспільства.....	253
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ.....	258
92. Поняття правового регулювання.....	258
93. Види правового регулювання та його межі.....	259
94. Предмет, метод, спосіб, тип правового регулювання.....	260
95. Механізм правового регулювання.....	262
96. Юридична колізія.....	265
ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА, ЗАКОННІСТЬ, ПРАВОПОРЯДОК.....	268
97. Принцип верховенства права та правової держави.....	268
98. Законність.....	272
99. Структура та гарантії законності.....	275
100. Правопорядок.....	278
101. Проблеми формування світового правопорядку.....	283
Рекомендова і використана література.....	286

Книги, які можуть вас зацікавити

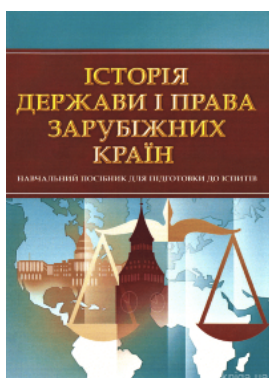
Конституційне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів

Логіка для юристів. Навчальний посібник для підготовки до іспитів

Історія держави і права України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів

Історія держави і права зарубіжних країн. Навчальний посібник для підготовки до іспитів

Конституція України. Норма права

Юридичне документознавство. Навчальний посібник для підготовки до іспитів

Перейти до галузі права
Теорія держави і права

Перейти на сайт →